

Міністерство освіти України
Херсонський державний педагогічний університет

Випуск III

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ

ПЕДАГОГІЧНІ НАУКИ

Херсон
1998

Наукове видання

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ

Педагогічні науки
Бюлетень ВАК України 1997р. №4
ISBN 5-7763-2103-4

Коректор к.ф.н. Карабута О.П.
Технічний редактор Дудченко С.Г.

Здано до набору 19.06. 1998. Підписано до друку 13.07.1998
Формат 60x84 1/16. Папір офсетний. Гарнітура Times.
Друк - різнографія. Наклад 500 пр. Без об'яви

Видавництво "Айлант".
325000, м.Херсон, вул.Пугачова, 5, т.26-67-22.

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ

Педагогічні науки
Бюлетень ВАК України 1997 р. №4
ISBN 5-7763-2103-4

Видано за матеріалами звітної науково-методичної конференції
Херсонського державного педагогічного університету
"Вивчення, узагальнення та впровадження передового
педагогічного досвіду"

Редакційна колегія:

1. Кузьменко В.В. – к.п.н., доцент, завкафедри педагогіки, відповідальний редактор.
2. Федяєва В.Л. – к.п.н., доцент, відповідальний секретар редколегії.
3. Андрієвський Б.М. – д.п.н., професор, член редколегії.
4. Бутенко В.Г. – д.п.н., професор, член-кореспондент АПН України, член редколегії.
5. Гедвіло О.І. – к.п.н., професор, завкафедри трудового навчання та основ виробництва, член редколегії.
6. Голобородько Є.П. – д.п.н., професор, академік Академії педагогічних і соціальних наук, член-кореспондент АПН України, завкафедри лінгводидактики, член редколегії.
7. Пентилюк М.І. – д.п.н., професор, завкафедри українського мовознавства, член редколегії.
8. Петухова Л.Є. – к.п.н., доцент, декан факультету початкового навчання, член редколегії.

Підготовка матеріалів здійснена
науково-методичним відділом університету

Коректор збірника Карабуга О.П.

Редколегія не завжди поділяє погляди авторів публікацій.

За точність викладених фактів відповідальність покладається на авторів.

Мови видання: українська
Наклад: 500 примірник

© ХДПУ.1998

404052

КАБІНЕТ МІНІСТРІВ УКРАЇНИ

ПОСТАНОВА

д.ч. 25 грудня 1997 р. № 764

Київ

Про створення Херсонського державного педагогічного університету

Кабінет Міністрів України **ПОСТАНОВЛЯЄ:**

Прийняти пропозицію Міністерства освіти, погоджену з Міністерством економіки, Міністерством фінансів та Херсонською обласною державною адміністрацією, про створення Херсонського державного педагогічного університету на базі Херсонського державного педагогічного інституту імені Н.К. Крупської, що ліквідується.

Створення зазначеного університету здійснити в межах асигнувань, передбачених Міністерству освіти на підготовку кадрів.

Президент-міністр України

В. ПУСТОВОЙТЕНКО

Зміст

Ю.І.Бсляєв Науково-методична робота – пріоритетний напрямок діяльності педагогічного університету.....	4
О.В.Співаковський Освітній ресурс – фундамент безпеки держави.....	7
Ю.В.Бондарчук Сучасні тенденції розвитку освітньої системи.....	10

I. Науково-методичне забезпечення підготовки вчителя

Ю.В.Бондарчук Науково-методичне забезпечення підготовки вчителя – запорука її якості.....	17
Л.В.Бабиш Проблеми самовиховання духовності майбутнього вчителя.....	21
О.Е.Блинова Діалогічне навчання як засіб розвитку професійної культури спілкування майбутнього педагога.....	24
Н.І.Бутенко Естетичний досвід як фактор формування національної самосвідомості майбутнього вчителя.....	26
Т.С.Вайда Екологічна культура студентів вищих педагогічних закладів як соціальна проблема.....	28
О.С.Груша Деякі особливості ситуативного та аудіолінгвального методів у викладанні англійської мови за досвідом Мічиганського університету США.....	32
В.М.Демченко Навчальний курс "українська ономастика" – етимологічний екскурс в історію мови.....	34
Г.О.Івашина, С.Ф.Решнова, А.Ю.Шепель Деякі питання організації самостійної роботи студентів з хімії.....	36
В.В.Коловалова Професіоналізація психологічної підготовки майбутніх вчителів.....	39
Л.В.Кузьмич Підготовка учителя математики в університетах України в кінці ХІХ – на початку ХХ століття.....	41
Л.В.Кузьмич Південь України в контексті розвитку математики та методики її навчання в кінці ХІХ – на початку ХХ століття.....	45

Л.Л.Моїсєєнко, В.І.Васін "Безпека-98".....	54
О.Б.Пришва, І.В.Маляренко Ірідоналіз як метод відбору у спортивній гімнастиці.....	57
В.В.Розгон Фразеологічні одиниці в синтаксичній функції обставин.....	59
В.П.Філіппова Деякі напрями поліпшення викладання психології в сучасній вищій школі.....	65
С.Б.Черепанова Ігрова форма навчальної діяльності як засіб її активізації на заняттях з іноземної мови.....	68
К.В.Черниш Методика конструювання і використання педагогічних програмних засобів на прикладі навчального курсу "Лінійна алгебра".....	71
С.Г.Шебанова, В.І.Шебанова Спрямований самоаналіз як засіб отримання агресивної поведінки.....	76
Е.С.Швець Ситуативне забезпечення навчально-мовленнєвої діяльності студентів на занятті з іноземної мови.....	79
Д.С.Щедролосьєв Перспективи розвитку методів розрахунків підшипників ковзання на підставах теорії термопружності гідродинамічного змащення.....	82
Т.О.Яновська Організація та діяльність фірми по виробництву виробів народних художніх промислів.....	85

II. Досвід роботи кращих вчителів та педагогічних колективів

Г.А.Андронюк Виховання трудової спрямованості у підлітків девіантною поведінкою.....	89
Г.М.Баранова, Г.А.Кухтіна Із досвіду роботи майстра виробничого навчання ПІУ-10 Романенко Тетяни Іванівни.....	91
Г.М.Баранова Критерії оцінки передового досвіду роботи вчителя трудового навчання.....	94
С.І.Безгребельна, І.В.Городишська Педагогічний досвід із проблем забезпечення повноцінного фізичного розвитку дітей і молоді, охорони та зміцнення їхнього здоров'я.....	98
Ю.В.Бондарчук, Г.С.Юзбашева Вировадження сучасних технологій навчання в процесі викладання циклу хімічних дисциплін.....	99

Ініціюючи взаємовідповідальність і взаємозалежність викладацького корпусу в професійно особистісному проєктуванні студентів, психологи педвузів створюють необхідні умови для вилучення "ефекту синергії", а також ставлять своїх колег, які ведуть суспільні і спеціальні академічні дисципліни, перед фактом професійно-особистісної саморефлексії.

Таким чином, на сучасному етапі необхідно звернути увагу на психологічний цикл дисциплін, що вивчаються в педагогічному вузі, розширити зв'язки з життям, школою, дитячим садком, тобто здійснити системний підхід – "дитина-школа-суспільство".

Сучасний учитель повинен одержати у вузі психологічні знання, які виведуть його до статусу практичного психолога в класі, в групі дитячого садка, дозволять йому ставити елементарну психодіагностику, виявляти і оцінювати труднощі психологічного характеру, користуватися методами психологічного впливу на дітей. Учитель чи вихователь зобов'язаний перш за все бути психологом "людських душ", це вимога повинна стосуватись всіх професій, які мають справу з процесом навчання, виховання, керування людьми, тобто зв'язані з системою "людина-людина".

У період проходження студентами циклу психологічних дисциплін необхідно поєднувати теоретичну знання у вузі з практичними заняттями з психології безпосередньо в школі чи дитячому садку. Школа повинна стати лабораторією для студента з першого курсу, для нього необхідна психологічна практика в школі. На першому курсі студент має засвоїти експериментальний курс практикуму з загальної психодіагностики курсу загальної психодіагностики, курсу загальної психології.

На другому курсі студенти починають проходити психологічну практику, як класні психологи або групових психологів у дитячому садку при проходженні курсу "Вікової психології" За III семестр вони повинні провести паспортизації свого класу, групи, тобто скласти соціально-психологічний паспорт класу.

На протязі IV семестру студенти повинні скласти соціально-психологічний паспорт розвитку особистості.

На III курсі студенти вивчають "Педагогічну психологію" та проходять психологічну практику у школі як практичний шкільний психолог та складають соціально-психологічний паспорт школи.

Після закінчення теоретичного та практичного курсу психологічних дисциплін виконується курсова робота з психології.

ПІДГОТОВКА УЧИТЕЛЯ МАТЕМАТИКИ В УНІВЕРСИТЕТАХ УКРАЇНИ В КІНЦІ ХІХ – НА ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ

Підготовка учителів для середніх закладів освіти України першої половини ХІХ ст. здійснювалась у педагогічних інститутах, які підпорядковувались університетам. Крім університетського лекційного курсу, студенти педінститутів мусили пройти практичний курс педагогіки, читати пробні лекції, а також під керівництвом професора університету давати уроки в середніх закладах освіти. Але університетські педагогічні інститути були невдовзі ліквідовані, оскільки не відповідали своєму призначенню. А оскільки університети кінця ХІХ - початку ХХ ст., зокрема і Новоросійський, давали своїм випускникам ґрунтовні теоретичні знання, але практичних навичок, необхідних для викладання в школі, не було, то, починаючи з 1858 р., стали організовуватись при університетах 2-річні педагогічні курси. Бажаючих приймали лише після закінчення університету. Професори університету читали спеціальні дисципліни, педагогіка викладалася окремо. Для практичних занять при педкурсах існувала 4- або 5-класна гімназія, тобто вже тоді формується система педагогічної практики, яка здійснювалась у два етапи: відвідування та аналіз студентами уроків досвідчених учителів і безпосередня викладацька діяльність.

Спеціальні курси для відповідної підготовки стали працювати і в Одесі 17.09.1893 р., незабаром після того, як там почав видаватись журнал "ВОФМ". У повідомленні [1] говорилось: "П.Міністр Народної освіти, наказом від 20.03.1893 р. за №5411, дозволив заснувати, згідно з клопотанням П.Попечителя Одеського навчального округу, при одній із одеських чоловічих гімназій, з початку 1893/4 навчального року, у вигляді експерименту на два роки, педагогічні курси з метою підготовки вчителів математики та фізики для середніх навчальних закладів, на засадах, викладених у затверджених того ж 20 березня "Положенні" про ці курси і "Навчальному плані" їх".

У "Положенні" [2] відзначалось, що на "курси приймаються лише особи, які отримали в одній із іспитових комісій по фізико-математичним наукам диплом першого або другого ступеня. Прийом відбувається один раз на рік. Педагогічна підготовка вчителів на курсах продовжується протягом одного навчального року, з 15 серпня по 1 травня. В кінці навчального року слухачі курсів підлягають іспитам у присутності всіх викладачів курсів. Особи, які з успіхом пройшли педагогічні курси, отримують свідоцтво про прослуховування спеціального педагогічного курсу математики і фізики. Слухачі, які прослухали курси, але не

отримали згаданих свідоцтв, якщо неуспішність їх викликана поважними причинами, можуть бути, з дозволу Попечителя округу, допущені на повторне прослуховування". Слухачі педагогічних курсів користувались "відстрочкою по відбуванню військової повинності, як обрані, після закінчення університетського курсу, для підготовки на вчительські посади". Із слухачів курсів стягувалась плата в розмірі 100 крб. на рік (друга освіта вже тоді була платна!). Крім того, із спеціальних коштів середніх навчальних закладів округу асигнувалось для цього ще 2200 крб.

Заслуговує уваги і навчальний план цих курсів:

I півріччя

1. Дидактика та методика	6 год./тиждень
2. Вивчення підручників і збірників задач із математики та фізики	4 год./тиждень
3. Техніка гімназійного курсу дослідної фізики	4 год./тиждень
Всього	14 год./тиждень

II півріччя

Вивчення підручників і збірників задач із математики та фізики	3 год./тиждень
2. Пробні уроки в середніх навчальних закладах	6 год./тиждень
3. Обговорювання пробних уроків	3 год./тиждень
4. Техніка гімназійного курсу дослідної фізики	2 год./тиждень
Всього	14 год./тиждень

Решту часу відводилось на самостійну роботу слухачів. Крім занять, слухачі курсів протягом всього навчального року відвідують уроки з математики та фізики в місцевих гімназіях та реальних училищах [2].

Відкриття курсів викликало певну реакцію серед педагогічної та методико-математичної громадськості. Так, відомим на той час математиком-методистом М.Попруженком, після аналізу програми курсів, були зроблені зауваження та пропозиції, які журнал «ВФМ» опублікував у його статті [3]. В ній автор яскраво описує безпорадність молодого випускника університету, що приступав до викладання математики (і фізики) в тодішніх гімназіях, і блискуче обґрунтовує необхідність додаткової підготовки на спеціальних курсах. Всі особи, зацікавлені успіхами фізико-математичної освіти в нашій середній школі, широдрадитимуть плідному почину Одеського навчального округу, що виразився в організації фізико-математичних курсів для підготовки вчителів математики та фізики, - писалось в статті. - Ця спроба нехай послужить першим зерном для розвитку в нашому регіоні спеціальної педагогічної освіти, нестача якої відчувається з кожним роком все більше й більше.

«Згадаємо становище тодішнього молодого учителя математики, що приступав до викладання. Голова його набита різними інтегралами, диференціалами, варіаціями тощо, а знання так званої елементарної математики не вище гімназійних: щось забулось; де в чому з'явилися сумніви; системи в свідомості можливо і раніше не було, а тепер і поготів; в результаті - щось цілком невизначене і непевне. Це сторона спеціальних знань. Інша, чисто педагогічна, ще гірша. Методика, дидактика - майже незнайомі слова. Невиразні згадки про шкільне викладання неясно малюються на яскравому фоні свіжих вражень від професорських лекцій і всі симпатії, звичайно, схилиються до останніх. Можна з великою підставою стверджувати, що у величезній більшості молодий викладач в перші роки своєї діяльності знаходився в цілковитій темряві, в повному тумані вичитаних ідей, почутих порад і вказівок, сприйнятих з власного досвіду, спостережень. Користь, яку дає таке викладання, дуже проблематична, а внутрішній стан вчителя іноді буває просто жахливим: він зневірився у своїх силах, стомився від безплідних потуг і впадає в цілковитий відчай.

Вихід з цього становища подвійний: в гіршому випадку справа обмежується засвоєнням зовнішньої рутини; учні звикнуть до вчителя і під загрозою одиниць з горем пополам подолають курс; в кращому випадку - вчитель, людина сильна, виб'ється на пряму дорогу, але й він оглянеться на пройдений шлях з тяжким почуттям: там і жертви його невміння, і даремно затрачені добрі зусилля і дітей, і його власні» [3]. Добре організовані курси, - писав далі Попруженко, - зможуть в значній мірі знищити цю тяжку ломку, скоротити і знищити той "тернистий шлях", добрі зусилля вони направлять по прямому шляху; хитку волю зміцнять, всякому дадуть деякий багаж елементарних знань і навичок; людині, не здатній до педагогічної діяльності, відкриють очі на майбутню діяльність і, можливо, переконають його шукати інший шлях".

Переглянувши програму курсів, Попруженко висловлює деякі побажання та пропозиції. По-перше, крім методики математики бажано було б ввести в список предметів, що вивчаються, і методологію елементарної математики. Деякі твори з цієї області вже були в іноземній і навіть вітчизняній літературі. По-друге, вивчення підручників не повинне обмежуватись лише тими, які ухвалені Міністерствами. По-третє, центром вивчення по кожному розділу корисно було б зробити якийсь класичний твір, а інші вивчати шляхом порівняння з вибраним. У зв'язку з цим варто ознайомлювати курсантів із нашою критично-педагогічною літературою з математики (та фізики), яка, хоч ще й молода, але має вже певні успіхи та заслуги. І, нарешті, годину на тиждень можна було б виділити на вивчення історії математики.

Отже, думки, висловлені Попруженком у статті, в повній мірі відповідають тим проблемам і вимогам, які ставляться і тепер перед майбутніми вчителями. А "ВОФЭМ" ще не раз відводив свої сторінки висвітленню діяльності педагогічних курсів, повідомляючи інші подробиці з їх роботи.

Згідно з затвердженням навчальним планом, протягом першого півріччя, яке присвячувалось вивченню теоретичної сторони викладашя, слухачам курсів викладались: загальна дидактика та педагогіка (2 години на тиждень), методика фізики (2), методика арифметики та алгебри (2), методика геометрії та тригонометрії (2). Для ознайомлення з найбільш вживаними підручниками та посібниками з математики та фізики - по 2 години. У другому півріччі курсанти повинні були проводити чотири пробні уроки щотижня з різних розділів математики та два - з фізики та обговорити їх протягом трьох годин на тиждень. При цьому теоретичні знання не припинялись. Для викладання та ведення занять на курсах були запрошені такі особи: з математики - професор Новоросійського університету В.В.Преображенський та приват-доцент І.В.Слєшинський, з фізики - професор Ф.М.Шведов та редактор-видавець "ВОФЭМ" Г.К.Шпачинський, з педагогіки - приват-доцент по кафедрі філософії М.М.Ланге.

В.В.Преображенський читав лекції із методики геометрії та тригонометрії, проводив аналіз підручників та задачників з цих розділів математики та обговорення пробних уроків. І.В.Слєшинський - те ж саме з арифметики та алгебри. Керівництво курсами взяв на себе Слєшинський, а обов'язки секретаря виконував Шпачинський [2].

При педагогічних курсах була сформована бібліотека, куди подавались відомості про найбільш популярні в країні посібники.

Курси в Одесі працювали протягом двох десятиріч, їх випускники працювали в багатьох навчальних закладах. Про високу якість роботи курсів свідчить, зокрема, такий факт: серед перших випускників курсів були такі, як Г.К.Ціммерман - пізніше доктор фізико-математичних наук, професор Миколаївського педагогічного та кораблебудівного інститутів. Коли в 1913 р. у Миколаєві було відкрито Учительський інститут, два його перші викладачі математики та викладач фізики стали там працювати саме після закінчення цих фізико-математичних учительських курсів. Про роботу курсів було згадано у 20-томній "Великій Енциклопедії" за загальною редакцією С.М.Южакова (СПб., 1902). Отже, журнал "ВОФЭМ" проводив велику роботу по висвітленню педагогічної та методичної підготовки університетських випускників до роботи в середніх школах.

Використана література:

Сообщение о начале работы физико-математических курсов. // ВОФЭМ. - 1893. - XIY, №161. - С.110-111.

Положение о физико-математических курсах. // ВОФЭМ.-1893.-XIY, №161.-С.11-12.

Попруженко М. Несколько слов по поводу физико-математических курсов, открываемых в Одессе. // ВОФЭМ. - 1893. - XIY, №164. - С.172-174, а також окр. відбиток.

УДК 372.851:51

Л.В.КУЗЬМИЧ

ПІВДЕНЬ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ МАТЕМАТИКИ ТА МЕТОДИКИ ЇЇ НАВЧАННЯ В КІНЦІ ХІХ – НА ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ

Поняття Південь України багатьма вченими пов'язується з Північним Причорномор'ям як регіону, який геополітично та стратегічно пов'язаний із Чорним морем. При цьому мається на увазі територія Херсонської губернії, яка в 1802 р. вийшла із складу Новоросійського краю і за адміністративним поділом 1803 р. включала шість повітів (Анапівський, Слісаветградський, Одеський, Олександрійський, Тираспольський, Херсонський). На соціально-економічний розвиток Півдня України великий вплив мали і військово-стратегічне положення, і демографічна ситуація, зумовлена багатонаціональним складом населення та особливостями його соціального статусу, і швидке збільшення кількості населення в таких містах, як Миколаїв, Одеса, Херсон, і рання капіталізація сільсько-господарського виробництва, і перевага великого землеволодіння, і швидкий розвиток промисловості та експортно-імпортних операцій.

Історична спадщина Херсонщини добре відома і в Україні, і за її межами. Проте питання розвитку математики та методики її навчання в цьому регіоні потребують подальшого аналізу і розробки. Адже саме з південним регіоном України пов'язані зародження і розвиток середньої освіти. Дійсно, ще у 1783 р. у Херсоні почала працювати гімназія для іноземців, у 1804 р. в Одесі була заснована Комерційна гімназія (але офіційне її відкриття відбулось у 1914 р.). Через 12 років після заснування Херсонської губернії, в березні 1815 р. в Херсоні відкрився перший солідний навчальний заклад - для дітей привілейованих класів - Херсонська губернська чоловіча гімназія. Першим її директором став В.С.Якубовський. У 1815-1835 рр. гімназія була 4-класною, спочатку її відвідувало 16 чоловік; лише через 10 років їх кількість подвоїлась і на такому рівні трималась протягом наступного десятиріччя. Курс гімназичної освіти містив серед інших предметів і математику, фізику, статистику. Програма час від часу змінювалась. Так, у 1819 р. було введено читання книг (теперішнє позакласне читання), викладання логіки,